

สภารองงานเป็นแนวความคิดที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งของอันโตนิโอ กรัมสกี ที่ยังมีได้มีการถูกนำมาศึกษาในแวดวงวิชาการรัฐศาสตร์ไทยมานาน แนวคิดดังกล่าวเกิดขึ้นในบริบทการเมืองอิตาลีช่วงปี 1919-1920 งานเขียนของกรัมสกีใน L'Ordine Nuovo (The New Order) ถือได้ว่าเป็นงานเขียนช่วงก่อนถูกคุมขัง (Pre-Prison Writings) ที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อต่อต้านระบบทุนนิยมและชนชั้นนายทุนในอิตาลีได้อย่างแท้จริง

Antonio Gramsci and the Idea
of the Factory Council

Watcharabon Buddharaksa

This paper attempts to answer two central questions; firstly, what is the idea of Gramsci's Factory Council? And secondly, what is the benefit of understanding this idea?

To answer these main questions, it is found in this study that, firstly, the idea of the Factory Council is derived from Antonio Gramsci's pre-prison writings appeared in the *L'Ordine Nuovo* (The New Order), a weekly newspaper published in Turin, between 1919 and 1920. The Factory Council was a relatively new form of the proletarian organization. There are several differences between the Factory Council and the Trade Union (goals, people, organizational relations, the real beneficiaries and democracy), but the most important difference is the Council aims to anti-capitalism and bourgeoisie but not for the Union.

Secondly, this concept of Factory council provides some aspects concerning Thai politics especially in the real significance of "Human" as the history maker and questioning for the anti-capitalism movements in Thailand.

อันโตนิโอ กรัมชี่กับแนวความคิดสภาโรงงาน¹

วัชรพล พุทธิรักษา

“หนทางสู่การแก้ปัญหาของชีวิตแบบคอมมิวนิสต์อย่าง
เป็นรูปธรรมคือการมีปฏิบัติการแบบคอมมิวนิสต์: การเข้าร่วม
กัน การได้แย่งกันฉันทมิตร เพื่อกระตุ้นและขยายจิตสำนึกของ
ผู้คน สร้างความเป็นเอกภาพและเติมเต็มด้วยการมองโลกใน
แง่ดีสำหรับการกระทำต่างๆ”²

อันโตนิโอ กรัมชี่

1. บทนำ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอแนวความคิดเรื่อง “สภาโรงงาน” (The Factory Council) ของอันโตนิโอ กรัมชี่ โดยมีคำถามหลักของการศึกษาว่า แนวความคิดเรื่องสภาโรงงานของอันโตนิโอ กรัมชี่นั้นคืออะไร มีสาระสำคัญ เช่นไร และการทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องสภาโรงงานของกรัมชี่นี้มีคุณูปการอย่างไรบ้าง

¹ ปรับปรุงจากบทความที่นำเสนอครั้งแรกในที่ประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 10 พ.ศ. 2552 ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2552 และบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยที่อยู่ระหว่างการดำเนินการเรื่อง “สภาโรงงาน: อันโตนิโอ กรัมชี่ กับแนวความคิดสังคมนิยม” (ทุนสนับสนุนการวิจัยโดย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร)

² Antonio Gramsci, “Worker’s Democracy (21 June 1919)”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), p. 99.

หลุมฝังศพอันโตนิโอ กรัรมซี

อันโตนิโอ กรัรมซี (1891-1937) นักทฤษฎีการเมืองแนวมาร์กซิสต์ นักหนังสือพิมพ์ และนักเคลื่อนไหวทางการเมืองชาวอิตาลี เป็นบุคคลสำคัญที่มีผู้ให้ความสนใจศึกษาถึงแนวความคิดทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมของเขาอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน³

แนวความคิดสำคัญของกรัรมซีที่เป็นที่รู้จักและถูกนำมาศึกษาและประยุกต์ใช้กับการเมืองในระดับต่างๆอย่างกว้างขวางคือแนวคิดเรื่องการครองอำนาจนำ (Hegemony)⁴ ซึ่งมีบทบาทสำคัญทั้งในวงการวิชาการ

³ ในวงวิชาการสากลการศึกษาความคิดของกรัรมซีได้รับความนิยมมาก ดังเห็นได้จากการเผยแพร่ผลงานของกรัรมซี รวมถึงบทความ และบทความวิจัยที่ใช้ความคิดของกรัรมซีเป็นกรอบในการอธิบาย และการรวมตัวกันจัดสัมมนาเป็นประจำของ *International Gramsci Society* ดู www.internationalgramscisociety.org และ www.marxist.org/archive/gramsci

⁴ รายละเอียดในภาษาไทยดู งานของวัชรพล พุทธิรักษา (2550, 2551) และวนัส ปิยะกุลชัยเดช (2549, 2550)

อันโตนิโอ กรัมชี่กับแนวความคิดสภาโรงงาน

รัฐศาสตร์⁵ เศรษฐกิจการเมือง สังคมวิทยา วัฒนธรรมศึกษา ภาษาศาสตร์และสื่อสารมวลชน เป็นต้น⁶ แนวความคิดดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน แต่ความแพร่หลาย และความนิยมในการใช้กรอบแนวความคิดของกรัมชี่เพื่อศึกษาการเมืองนั้นคงยังคงเป็นที่นิยมอย่างมากในระดับสากลเท่านั้น แต่ในวงวิชาการภาษาไทยนั้นยังมีงานศึกษาที่เลือกใช้ความคิดของกรัมชี่อยู่อย่างจำกัด⁷ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานศึกษาในเชิงทฤษฎีและแนวความคิดของกรัมชี่ในช่วงก่อนที่เขาจะถูกคุมขัง (Pre-prison context)⁸ ซึ่งเป็นบริบทที่สำคัญที่ควรให้ความสำคัญว่าจากความคิดทางการเมืองของกรัมชี่ในช่วงวัยหนุ่มนั้นได้เป็นรากฐานของแนวคิด/ทฤษฎีใดของเขาในเวลาต่อมา

กรัมชี่ในบริบทการเมืองอิตาลีในช่วงก่อนการเป็นนักโทษการเมือง ในสมัยการปกครองแบบเผด็จการฟาสซิสต์ของเบนิโต มุสโสลินี นั้นมีบทบาท

- 5 ทั้งในด้านการศึกษาการเมืองภายใน (Domestic politics) ในแง่ของการนำไปใช้ศึกษาการครองอำนาจนำของกลุ่ม/ชนชั้นต่างๆในสังคม และในบริบทการเมืองระหว่างประเทศ เช่น การรักษาเสถียรภาพของอำนาจนำ (Hegemonic stability) และการครองอำนาจในเชิงอุดมการณ์ และความคิดของชาติมหาอำนาจ องค์การระหว่างประเทศ หรือบริษัทข้ามชาติต่างๆ เป็นต้น ในแง่ของการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศด้วยกรอบแนวคิดเชิงวิพากษ์ของกรัมชี่ โปรดดูงานของ Adam David Morton (2007) และ Andreas Bieler and Adam David Morton (2001, 2003)
- 6 ที่น่าสนใจเช่นงานที่ศึกษาความคิดของกรัมชี่กับภาษาศาสตร์ เช่น งานของ Peter Ives (2005) ความคิดของกรัมชี่กับโลกาภิวัตน์ เช่น William Robinson (2005) โลกาภิวัตน์และทุนนิยม เช่น Mark Rupert (2005) เป็นต้น
- 7 งานภาษาไทยที่สำคัญที่ได้ศึกษาความคิดของกรัมชี่ในยุคแรกคืองานของ สุรพงษ์ ชัยนาม (2525) นฤมล-ประทีป นครชัย (2527) และเจอโรม คาราเบล (2525) เป็นต้น ในยุคหลังงานที่ใช้กรอบแนวคิดของกรัมชี่ เช่นงานของ ประจักษ์ ก้องกีรติ (2548) ชนิตา ชิตบัณฑิต (2550) วนัส ปิยะกุลชัยเดช (2548) และวัชรพล พุทธิรักษา (2549, 2550, 2551)
- 8 งานและความคิดของกรัมชี่จำแนกได้เป็นสองช่วงใหญ่คือ ช่วงแรก ผลงานในช่วงก่อนถูกคุมขัง (Pre-prison writings) ระหว่างปี 1919-1926 และ ช่วงที่สอง คือ ผลงานที่ผลิตขึ้นจากช่วงที่ถูกคุมขังในคุก จากการเป็นนักโทษการเมืองในสมัยการเรืองอำนาจของมุสโสลินี ผลงานของกรัมชี่ในช่วงนี้อยู่ระหว่างปี 1926-1937

อย่างสำคัญในการนำเสนอแง่มุมเชิงทฤษฎีและแนวความคิดของตนผ่านทางหนังสือพิมพ์ฝ่ายก้าวหน้าของอิตาลีในขณะนั้นที่ชื่อ L'Ordine Nuovo (ออดีเนโนโว) หรือ New Order (ระเบียบใหม่)

ที่ L'Ordine Nuovo นี้เองกรัสมซีได้นำเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญหลายประการ⁹ แต่จุดเน้นหลักในการวิจัยครั้งนี้จะให้ความสนใจในการศึกษาไปยังทฤษฎีชื่อว่า “สภาโรงงาน” (The Factory Council) ที่ซึ่งก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติจริงในโรงงานครพตกรรมจำนวนมากในเมืองตูริน (Turin) กล่าวคือเกิดการก่อตั้งสภาโรงงาน (Trade เป็นองค์กรประชาธิปไตยแท้จริงในทัศนะของกรัสมซี ในช่วงระหว่างทศวรรษของขบ 1920 (ที่รู้จักกันในนามว่า Two Red Years)¹⁰ ซึ่งในบริบทการเมืองและสังคมอิตาลีขณะนั้นถือได้ว่า “หน่ออ่อน” (Nucleus) ของระบบสังคมนิยม (Socialism)¹¹ นั้นเกิดขึ้นจริงได้ในทางปฏิบัติ

ความสำคัญของการวิจัยในครั้งนี้คือ เป็นการศึกษาทฤษฎี/แนวคิดสภาโรงงานของกรัสมซีในเชิงลึก ซึ่งเป็นการนำเสนองานวิจัยเชิงทฤษฎีการเมือง¹² ในแง่มุมที่ยังไม่มีการนำมาศึกษาและถูกนำเสนอในโลกรวิชาการรัฐศาสตร์ของไทย แต่อย่างใด

⁹ เช่น ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดของมาร์กซ์ แนวความคิดเกี่ยวกับสังคมนิยมและการต่อต้านลัทธิฟาสซิสต์ เป็นต้น

¹⁰ หรือในภาษาอิตาลี “Biennio Rosso” ซึ่งในช่วงระหว่างปี 1919-1920 นั้นได้เกิดการรวมตัวกันจัดตั้งสภาโรงงานขึ้นอย่างกว้างขวางในประเทศอิตาลี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองอุตสาหกรรมขนาดใหญ่อย่างตูริน (Turin) ดู Adam David Morton, *Unraveling Gramsci*, (London: Pluto Press, 2007), p. 77. และ Dante Germino, *Antonio Gramsci Architect of a New Politics*, (Louisiana: Louisiana State University Press, 1990), p. 94.

¹¹ ดู Carl Boggs, *Gramsci's Marxism*, (London: Pluto Press, 1976), p.94.

¹² และเป็นแนวคิด/ทฤษฎีที่มุ่งท้าทายต่อระบบทุนนิยมที่ขูดรีดเอาเปรียบชนชั้นแรงงานและผู้คนทั่วไป (Exploitative Capitalism) และมุ่งนำเสนอรูปแบบของสังคมอุดมคติที่เป็นไปได้ (Concrete Utopia) ซึ่งก็คือสังคมนิยม (Socialism) นั่นเอง ในประเด็นนี้ผู้เขียนขอขอบคุณ ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ สำหรับข้อวิพากษ์และข้อเสนอแนะที่ดียิ่งต่องานวิจัยนี้

อันโตนิโอ กรัมสกีกับแนวความคิดสภาโรงงาน

1.1 คำถามหลักของงานวิจัย

- แนวความคิดเรื่องสภาโรงงานของอันโตนิโอ กรัมสกีคืออะไร และมีสาระสำคัญเช่นไร

- การทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องสภาโรงงานของกรัมสกีนั้นมีคุณูปการอย่างไรบ้าง

1.2 ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology)

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่มุ่งเน้นการตีความและวิเคราะห์ (Interpretative analysis) ของกรัมสกีในแนวคิดเรื่อง “สภาโรงงาน” (Factory Council) ของอันโตนิโอ กรัมสกี ได้ใช้ระเบียบวิธีหลักในการได้มาซึ่งข้อมูลในการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์จากเอกสาร/ตำรา/บทความที่เกี่ยวข้อง (Content Analysis)¹³ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนแรกเริ่มต้นจากการศึกษาเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ได้แก่ งานเขียนของกรัมสกี ในช่วงก่อนถูกคุมขังระหว่างปี 1919-1920 ซึ่งปรากฏเป็นข้อเขียนในหนังสือพิมพ์ L'Ordine Nuovo (New Order)

นอกจากนี้งานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) มาเป็นส่วนเสริมประกอบการวิเคราะห์และตอบคำถามหลักของงานวิจัยจากข้อมูลหลายแหล่งด้วยกันได้แก่ ตำราภาษาอังกฤษ และบทความในหนังสือและวารสารภาษาอังกฤษที่สามารถสืบค้นได้จากฐานข้อมูลออนไลน์ที่สำคัญ อาทิ JSTOR และ Social Science Index (SocIndex) รวมถึงแหล่งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่สำคัญ เช่นข้อมูลจากเว็บไซต์ International Gramsci Society¹⁴ และ Gramsci's Archive¹⁵ เป็นต้น

¹³ ดู Earl Babbie, *The Basic of Social Research*, (Canada: Thomson Wadsworth, 2008), p. 350.

¹⁴ <http://www.internationalgramscisociety.org/> [accessed; 5 September 2009]

¹⁵ <http://www.victoryiscertain.com/gramsci/> [accessed; 5 September 2009]

ส่วนต่อจากนี้จะเป็นการนำเสนอานิยาม (Definition) ของสภาโรงงานว่ามีความหมาย รวมถึงมีลักษณะที่สำคัญเช่นไร

2. สภาโรงงานคืออะไร ?

สภาโรงงาน (Factory Council)¹⁶ คือ ลักษณะของการจัดองค์กรรูปแบบใหม่ ของชนชั้นแรงงานที่ประกอบไปด้วยชนชั้นแรงงานจากโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ซึ่งการจัดรูปแบบองค์กรของสภาโรงงานนั้นจะแตกต่างออกไปจากสหภาพแรงงาน (Trade Union) ทั้งในแง่ของการจัดองค์กร เป้าหมาย วิธิติศ และจิตวิญญาณของชนชั้นแรงงาน ทั้งนี้เป้าหมายสุดท้ายของสภาโรงงานอยู่ที่การนำไปสู่การสร้างสังคมคอมมิวนิสต์ที่แท้จริงได้

แนวความคิดเรื่องสภาโรงงานนี้เกิดขึ้นจากความคิดของกรีมซี โดยการนำเสนอผ่านช่องทางหนังสือพิมพ์ L'Ordine Nuovo (New Order)¹⁷ ในประเทศอิตาลีในช่วงระหว่างปี 1919 - 1920 ซึ่งแนวคิดนี้กรีมซีได้รับแรงบันดาลใจจากการปฏิวัติรัสเซียโดยพรรคบอลเชวิกในปี 1917 ในฐานะที่เป็นการแสดงออกถึงการนำแนวคิดมาร์กซ์มาใช้ให้เกิดผลได้จริงในทางปฏิบัติ¹⁸

สำหรับกรีมซีนั้นสภาโรงงานนั้นเปรียบได้กับการเป็นตัวแบบ (Model) ของการสร้างรัฐของชนชั้นกรรมาชีพ (Worker State)¹⁹ ซึ่งเป็นรัฐที่อยู่ภายใต้การนำของชนชั้นกรรมาชีพที่แท้จริง ปราศจากการกดขี่ ขูดรีดจากชนชั้น

¹⁶ นักวิชาการบางท่านเรียก Worker's Council ดู Leszek Kolakowski, *Main Currents of Marxism*, (New York: Norton&Company, 2005), pp. 965-969.

¹⁷ ออกฉบับปฐมฤกษ์ในวันที่ 1 พฤษภาคม 1919 โดยมีคณะบรรณาธิการร่วมกับกรีมซี คือ Angelo Tasca, Umberto Terracini และ Palmiro Togliatti ดู Adam David Morton, *Unraveling Gramsci*, p.82.

¹⁸ Leszek Kolakowski, *Main Currents of Marxism*, p. 966.

¹⁹ Antonio Gramsci, "Union and Council (11 October 1919)", in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), p. 118. และดู Richard Howson,

อันโตนิโอ กรัมซกับแนวความคิดสภาโรงงาน

นายทุน ดังเช่นในระบบทุนนิยม ดังนั้นในแง่ของความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในสภาโรงงานนั้นจึงมีลักษณะของความเป็นสหาย (Comradeship) ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน²⁰

สภาโรงงานคือ องค์กรและพื้นที่ที่จะนำไปสู่การพัฒนาในเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งและเป็นปีกแผ่นระหว่างชนชั้นแรงงานด้วยกัน (Develop solidarity among worker) เป็น

องค์กรที่เชื่อมโยงระหว่างความรัก กับความเป็นพี่น้อง (Link between comradeship and affection) เป็นพื้นที่ซึ่งทุกคนในสภาโรงงานนั้นได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่า (Everyone is indispensable) เป็นสถานที่ซึ่งเหมาะสมกับผู้คนทุกคน (Everyone is in a proper place) เป็นที่ซึ่งผู้คนทุกคนมีหน้าที่ในการรับผิดชอบในการผลิตด้านต่างๆ (Everyone has a place for function) นอกจากนี้สภาโรงงานนั้น ยังเป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการสร้างเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชนชั้นแรงงาน และกระตุ้นจิตวิญญาณแบบใหม่ของชนชั้นกรรมาชีพให้เกิดขึ้นอีกด้วย²¹

สภาโรงงานนั้นเป็นองค์กรที่จะเกิดขึ้นได้ภายใต้พื้นที่ของความสัมพันธ์ทางการผลิต ในโรงงานอุตสาหกรรม²²ที่ซึ่งชนชั้นแรงงานถูกเอาเปรียบจาก

“Hegemony in the Preprison context”, in *Hegemony: Studies in Consensus and Coercion*, Eds. By Richard Howson and Kylie Smith (London: Routledge, 2008), pp. 19-23.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Antonio Gramsci, “The Factory Council (5 June 1920)”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), p. 164.

ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ไม่เป็นธรรมชาติแบบทุนนิยม²³ สาเหตุที่กรั้มชี้มองว่า สภาโรงงานต้องเกิดขึ้นภายใต้การผลิตในโรงงานนั้นเป็นเพราะกรั้มชี้มองว่าใน โรงงานอุตสาหกรรมนั้น กรรมมาชีพจะได้ร่วมกันสร้างองค์กรที่มีชีวิตชีวาแบบใหม่ ขึ้นมาแทนสหภาพแรงงานที่มุ่งเน้นการเรียกร้องเรื่องการรับประกันในเรื่อง คุณภาพชีวิตแต่ไม่ได้ต่อต้านระบบทุนนิยม แต่ในสภาโรงงานนั้นเปรียบได้กับการ เป็น “หน่ออ่อน” (Nucleus)²⁴ ของรัฐแบบใหม่ รัฐที่ล้มเลิกรูปแบบการเป็น ตัวแทนแบบเก่าในระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่เป็นที่รองรับความชอบธรรม ของชนชั้นนายทุน และนำรูปแบบการเป็นตัวแทนแบบใหม่คือแบบสภาโรงงาน เข้ามาใช้แทน²⁵

สภาโรงงานสำหรับกรั้มชี้จึงมีความเห็นสอดคล้องกับคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx)²⁶ ในด้านเป้าหมายสุดท้ายหรือสังคมในอุดมคติ คือการสร้างสังคม คอมมิวนิสต์ (Communism) ที่เกิดขึ้นจากพลังของชนชั้นกรรมมาชีพอย่างแท้จริง สภาโรงงานเป็นหน่ออ่อนในการฝึกฝนและขัดเกลาชนชั้นแรงงานในการนำไปสู่

²³ ในระบบทุนนิยมแรงงานถูกลดคุณค่าลงเหลือเพียงการเป็นเครื่องมือในการผลิต (Instrument of Production) สภาวะเช่นนี้ Marx เรียกว่า “สภาวะแปลกแยก” (Alienation) ดู Karl Marx, “Economic and Philosophic Manuscripts” in *Karl Marx Selected Writings*, Ed. By Lawrence H. Simon, (Indianapolis: Hackett Publishing, 1994), pp.58-68.

²⁴ Antonio Gramsci, “The Factory Council (5 June 1920)”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, p. 167.

²⁵ Ibid.

²⁶ กรั้มชี้ เห็นสอดคล้องกับ Marx ในเรื่องแรงงานเป็นเครื่องมือในการผลิตของนายทุน สังคมคอมมิวนิสต์คือเป้าหมาย และการเป็นสากลนิยมของชนชั้นกรรมมาชีพ ดู Antonio Gramsci, “The Factory Council”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, pp. 166, 167. ; ดู Karl Marx and Friedrich Engels, “The Communist Manifesto” in *Karl Marx Selected Writings*, Ed. By Lawrence H. Simon, pp. 171, 174. และดู Leszek Kolakowski, *Main Currents of Marxism*, pp. 226-227.

อันโตนิโอ กรัมสกีกับแนวความคิดสภาโรงงาน

สังคมคอมมิวนิสต์ที่แท้จริง และเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่อย่างสำคัญยิ่งในการเป็นองค์กรที่ต่อต้านระบอบทุนนิยม²⁷ และทำหน้าที่ในการเป็นตัวการในการสร้างจิตสำนึก (Conscious agent)²⁸ ในการปลดปล่อยจากการครอบงำของระบบทุนนิยม และเป็นตัวเชื่อมประสานทางสังคม (Social cohesion) ทำหน้าที่สร้างความ เป็นเอกภาพให้เกิดขึ้นในหมู่ชนชั้นกรรมาชีพได้²⁹

กล่าวโดยสรุป สภาโรงงานนั้นคือการจัดรูปแบบขององค์กรของชนชั้นกรรมาชีพรูปแบบใหม่เพื่อนำมาใช้แทนรูปแบบการรวมตัวกันแบบสหภาพ (Union) โดยที่สภาโรงงานนั้นเปรียบได้กับการเป็นนิวเคลียส หรือหน่ออ่อน³⁰ ของระบอบคอมมิวนิสต์ โดยทำหน้าที่ในการประสานในแง่ของจิตวิญญาณ และความรู้ของชนชั้นแรงงานเข้าด้วยกัน โดยมีแนวความคิดหลักในการต่อต้านระบอบทุนนิยม

หัวข้อถัดไปจะเป็นการนำเสนอถึงการจัดโครงสร้างองค์กร (Organization) ของสภาโรงงานตามแนวคิดของกรัมสกี เพื่อเป็นการให้ภาพในรายละเอียดที่มากขึ้นของแนวความคิดสภาโรงงาน

3. สภาโรงงานมีการจัดโครงสร้างองค์กรอย่างไร ?

สภาโรงงานตามแนวทางของกรัมสกีนั้นเป็นองค์กรที่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงสำหรับชนชั้นแรงงาน ดังที่ปรากฏในบทความชิ้นสำคัญที่ชื่อ “Worker’s

²⁷ Antonio Gramsci, “The Factory Council (5 June 1920)”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, pp. 165, 166.

²⁸ Ibid., p. 167.

²⁹ Antonio Gramsci, “Union and Council (11 October 1919)”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), p. 117.

³⁰ ที่มีไข่เพิ่งเกิดหากแต่เกิดขึ้นแล้วและเกิดขึ้นจริงด้วยในบริบทการเมืองอิตาลีช่วงปี 1919-1920

Democracy”³¹ ซึ่งเป็นบทความที่กรีมซีเขียนขึ้นร่วมกับปาลเมโยโร โตเลียตตี (Palmairo Togliatti) ในงานชิ้นนี้กรีมซีและโตเลียตตี นำเสนอความคิดเกี่ยวกับลักษณะของการจัดองค์กรที่เป็นประชาธิปไตยของแรงงานไว้ดังนี้

“คณะกรรมการในคณะทำงาน (Workshop commission) เป็นองค์ประกอบสำคัญของ “ประชาธิปไตยของแรงงาน” (worker’s democracy) โดยที่แรงงานจะเป็นอิสระจากพันธะของเจ้านายของตน และมีชีวิตและพลังในการดำเนินชีวิตแบบใหม่ ในขณะปัจจุบันคณะทำงานนั้นมีหน้าที่ที่ต้องควบคุม/สร้างข้อจำกัดให้กับพลังของนายทุนในโรงงาน โดยทำหน้าที่ในการเป็นผู้สร้างข้อโต้แย้ง และนำเสนอหลักการของชนชั้น ในอนาคตต้องยกระดับและพัฒนาพลังของชนชั้นกรรมาชีพเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมนายทุน”³²

กรีมซีและโตเลียตตี มองเช่นเดียวกันกับมาร์กซ ว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงของชนชั้นแรงงานนั้นจะนำไปสู่สังคมสุดท้ายคือการล้มล้างชนชั้นนายทุน และสู่สังคมคอมมิวนิสต์ในท้ายที่สุด กรีมซีนั้นมองในโลกตามข้อเท็จจริงว่าในขณะปัจจุบันที่สังคมนิยมเรื่องอำนาจนั้น ชนชั้นแรงงานไม่อาจก่อการปฏิวัติได้อย่างทันทีทันใด แต่จะเป็นการปฏิวัติที่ต้องอาศัยเวลาและความอดทน³³ กรีมซีมองว่าในปัจจุบันที่การปฏิวัติยังไม่บังเกิดนั้นสิ่งที่แรงงานสามารถทำได้ในองค์กรที่เป็นประชาธิปไตยที่แท้เช่นในสภาโรงงานนั้นก็คือ การสร้างขีดจำกัด

³¹ Antonio Gramsci, “Worker’s Democracy (21 June 1919)”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, pp.96-100.

³² Ibid, p. 98.

³³ กรีมซี มองว่า การปฏิวัติของกรรมาชีพนั้นเป็นกระบวนการระยะยาว (Long term process) ดู Antonio Gramsci, “The Factory Council (5 June 1920)”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, p. 163.

อันโตนิโอ กรัมชี่กับแนวความคิดสภาโรงงาน

และแสดงพลังให้นายทุนได้ประจักษ์ถึงพลังของชนชั้นกรรมาชีพ และยกระดับการต่อสู้เพิ่มขึ้นไปในอนาคต³⁴

ลักษณะการจัดองค์กรของสภาโรงงานนั้นกรัมชี่และโตเลียตตี เสนอว่า

“คณะทำงาน (Workshop) นั้นจะมีคณะกรรมการภายใน (internal commission) ที่ประกอบจากหลายภาคส่วนทั้งสโมสรสังคมนิยม ชุมชนชาวนาซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของชีวิตของกรรมาชีพ”³⁵

“แรงงานต้องดำเนินการอย่างปัจจุบันทันด่วนในการการเลือกตั้ง “สมัชชาผู้แทน” (Assemblies of delegates) ซึ่งมาจากการเลือกตั้งจากคนงานผู้ได้ชื่อว่ามีประสบการณ์ในทางการเมืองมากที่สุด และมีความเป็นพี่น้องกัน ภายใต้แนวทางที่ว่า “อำนาจทั้งหมดของคณะทำงานสู่คณะกรรมการ” ควบคู่กันไปกับแนวทาง “อำนาจรัฐเพื่อสภาของแรงงานและชาวนา”³⁶

จากแนวคิดของกรัมชี่และ Togliatti จะพบว่าแนวคิดเรื่องสภาโรงงานนั้นไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันจัดองค์กรของแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่เป็นองค์กรที่มีองค์ประกอบจากภาคส่วนอื่นๆในสังคมเช่น ชาวนา หรือการรวมตัวเป็นสโมสรของคนอาชีพอื่นด้วย

สภาโรงงานนั้นใช้วิธีการเลือกตั้ง (Election) ให้มีสมัชชาผู้แทนขึ้นเป็นผู้แทนของประชาชนทั้งชนชั้น (The whole of the working class)³⁷

³⁴ การต่อสู้ของแรงงานตรงนี้คือการต่อสู้เพื่อช่วงชิงการครองอำนาจนำ (Hegemonic war)

³⁵ Antonio Gramsci, “Worker’s Democracy (21 June 1919)”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), p. 98.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

ทั้งนี้ภายในสมัชชาผู้แทนนั้นจะมีคณะกรรมการผู้แทน (Committee of factory delegate) ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการดูแลในทุกแง่มุมของการทำงาน และชีวิต³⁸ รวมถึงทำหน้าที่ในการพยายามหาทางทำงานร่วมกันกับตัวแทนจากภาคส่วน (categories) อื่นๆ ทั้งผู้ที่ประกอบอาชีพบริการ คนขับรถ พนักงานรถราง พนักงานรถไฟ คนกวาดถนน ลูกจ้างของเอกชน เสมียนในห้างร้าน และอื่นๆ³⁹

ในส่วนของรายละเอียดในเรื่องของระบบการเลือกตั้งนั้นกรีมซีเสนอว่าสภาโรงงานหนึ่งๆนั้นจะมีตัวแทนคณะทำงานได้จำนวนเท่าใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละท้องถิ่นว่ามีชนชั้นแรงงานทั้งจากโรงงานอุตสาหกรรม และชนชั้นผู้ไม่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต (Have-nots) มาก-น้อยและมีความพร้อมเพียงใด ทั้งนี้กรีมซีเสนอว่าควรให้มีสัดส่วนของตัวแทนคณะทำงานในแต่ละกลุ่มประเภทอาชีพ (Categories) แต่ละภาคส่วนในสัดส่วน “ตัวแทน 1 คนต่อคนงาน 15 คน” ดังข้อความต่อไปนี้

“สโมสรต่างๆ โดยความตกลงร่วมกับพรรคในเขตเมืองจะต้องมีการทำการสำรวจ (survey) พลังของชนชั้นแรงงานในพื้นที่ของตนก่อน เพื่อให้กลายมาเป็นสภาท้องถิ่น (local council) ของตัวแทนคณะทำงาน (workshop delegate)... ระบบการเลือกตั้ง (Electoral System) สามารถผันแปรขนาดของการเลือกตั้งได้ตามขนาดของคณะทำงาน โดยมีเป้าหมายในการเลือก ตัวแทน (delegate) 1 คน จากคนงาน (workers) 15 คน โดยแบ่งไปตามกลุ่มประเภทอาชีพต่างๆ”⁴⁰

³⁸ Leszek Kolakowski, *Main Currents of Marxism*, p. 966.

³⁹ Antonio Gramsci, “Worker’s Democracy (21 June 1919)”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), p. 98.

⁴⁰ Ibid.

องค์ประกอบที่สำคัญในทฤษฎีสภาโรงงานของกรัมสกีคือการให้ความสำคัญสำคัญกับ “มนุษย์” ในฐานะที่เป็นผู้สร้างและกำหนดความเป็นไปของประวัติศาสตร์⁴¹ กรัมสกีได้เสนอว่าบุคคลที่จะเข้าร่วมในสภาโรงงานและเป็นผู้ที่จะนำไปสู่การปฏิวัติโดยชนชั้นกรรมาชนนั้นจะต้องมีลักษณะ “ปฏิวัติ” (Revolutionary) บางประการดังต่อไปนี้⁴² ประการแรก เป็นผู้ที่มีมือปฏิบัติ ไม่ใช่ผู้ที่มีแต่สำนวนโวหารชวนให้หลงใหล หรือเป็นผู้มองโลกในแง่ดีแบบโรแมนติกเพื่อฝัน ประการที่สอง เป็นผู้ที่มีจิตใจมุ่งมั่นและรับผิดชอบ ประการที่สาม เป็นชนชั้นแรงงานผู้ทำงานในโรงงานและภาคส่วนอื่น ประการที่สี่ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการจัดการให้เกิดการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนระหว่างภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมได้ ประการที่ห้า เป็นผู้ที่สามารถรับรองในความปลอดภัย ตลอดจนเสรีภาพของผู้อื่นได้ ประการที่หก เป็นผู้ที่มีสามารถขับเคลื่อนการบริการทางสังคมต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ ประการสุดท้าย เป็นผู้ปกป้องบุคคลอื่นไม่ให้จมสู่สถานะของความสิ้นหวังและความรุนแรงได้

โดยสรุป ในการตอบคำถามที่ว่า “สภาโรงงาน” นั้นมีการจัดองค์กรเช่นไร นั้นอ้างอิงบนพื้นฐานจากงานเขียนของกรัมสกีในที่นี้พบว่าสภาโรงงานนั้นเป็นแนวคิดที่เปิดกว้าง ไม่เพียงแต่คนงานในโรงงานอุตสาหกรรมเท่านั้นที่สามารถเข้าร่วมในสภาได้ แต่ยังเปิดกว้างให้กับกลุ่มคนผู้ไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตในกลุ่มอาชีพ/ภาคส่วนอื่นๆ อาทิ เสมียน คนกวาดถนน คนขับรถไฟ ฯลฯ ได้มีส่วนร่วมในสภาเพื่อรับรองสิทธิและดูแลในกิจการทุกแง่มุมของชีวิตด้วย

สภาโรงงานนั้นได้นำกลไกของระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน (Representative Democracy) ในเรื่องการเลือกตั้ง (Election) มาใช้ แต่ทั้งนี้กรัมสกี

⁴¹ Antonio Gramsci, “Union and Council (11 October 1919)”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, p. 119.

⁴² Antonio Gramsci, “The State and Socialism (28 June – 5 July 1919)”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), pp. 101-102.

Editorial board of
"Ordine Nuovo"

เสนอว่าควรเป็นการเลือกตั้งโดยเปิดโอกาสให้คนในทุกกลุ่มอาชีพโดยมีสัดส่วนตัวแทน 1 คนต่อแรงงาน 15 คน และให้มีตัวแทนจากทุกกลุ่มอาชีพด้วย ทั้งนี้จะพบว่าแนวคิดในเรื่องของการจัดองค์กรในงานเขียนของกรีมซีใน L'Ordine Nuovo ช่วงปี 1919-1920 นั้นเป็นเพียงการให้ภาพในหลักการกว้างๆของกรีมซีเท่านั้นแต่ไม่ได้เป็นการอธิบายหลักการทำงาน หรือกฎ ระเบียบอย่างลึกซึ้งของสภาโรงงานแต่ประการใด

4. สหภาพแรงงาน (The Union) กับสภาโรงงาน (The Council) นั้นมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร?

ชนชั้นแรงงานมิได้ปราศจากการรวมตัวกันเป็นองค์กรเพื่อพิทักษ์ตลอดจนดูแลแรงงานในประเด็นด้านสิทธิของการได้รับการปฏิบัติจากนายจ้างที่เป็นธรรม หรือการเรียกร้องค่าแรงที่เหมาะสม "สหภาพแรงงาน" (Union) คือองค์กรที่ทำหน้าที่ดังที่กล่าวมา แต่ทั้งนี้สำหรับกรีมซีนั้นมองว่า องค์กรอย่างสหภาพแรงงานนั้นไม่ใช่องค์กรปฏิวัติ⁴³ที่จะนำพาชนชั้นแรงงานไปสู่การปฏิวัติชนชั้นนายทุนและสถาปนารัฐสังคมนิยมซึ่งเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงได้

⁴³ Antonio Gramsci, "The Factory Council (5 June 1920)", in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, p. 164. และ Antonio Gramsci, "Trade Unions and the Dictatorship of the Proletariat (25 October 1919)", in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, p. 123.

อันโดนีโอ กริมชี้กับแนวความคิดสภาโรงงาน

กริมชี้มองว่า “สภาโรงงาน” เถ้านั้นจะทำหน้าที่เป็น “หน่ออ่อน” (Nucleus) หรือเป็นรากฐานที่สำคัญในการนำพาชนชั้นกรรมาชีพไปสู่การปฏิวัติของชนชั้นแรงงานที่แท้จริงได้ ในที่นี้ผู้เขียนได้นำเสนอข้อเปรียบเทียบระหว่างสหภาพแรงงานที่มีอยู่เดิมในสังคมทุนนิยมกับสภาโรงงานตามแนวคิดของกริมชี้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1: นำเสนอข้อแตกต่างระหว่างสหภาพแรงงานกับสภาโรงงาน

ประเด็นเปรียบเทียบ	สหภาพแรงงาน/The Union	สภาโรงงาน/The Council
เป้าหมาย	<ul style="list-style-type: none"> - เรียกร้องสิทธิของแรงงาน - เรียกร้องค่าแรง - มิได้มีเป้าหมายจะปฏิวัติระบบทุนนิยม - ยังอยู่ในสังคมทุนนิยมได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ต่อต้านระบบทุนนิยม - เป้าหมายคือการปฏิวัติระบบทุนนิยม - เป้าหมายคือสังคมคอมมิวนิสต์
ผู้คนที่เข้าร่วม	<ul style="list-style-type: none"> - คนงานในโรงงาน/บริษัทเป็นหลัก 	<ul style="list-style-type: none"> - ฐานการสนับสนุนกว้างกว่าจากหลากหลายอาชีพ
ความสัมพันธ์ในองค์กร	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวแบบที่เป็นทางการ - มีสายการบังคับบัญชา - สั่งการแบบ Top-Down - เป็นองค์กรที่เข้าร่วมเพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนตน 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นความเป็นมิตร ปรึกษาหารือกัน - เป็นความสัมพันธ์ในแนวระนาบ และ Bottom-Up - เป็นที่ให้ความรู้ทางการเมือง และสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย
ผู้ที่ได้ประโยชน์แท้จริง	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าของกิจการ/ชนชั้นนายทุน 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ผลิต/คนงาน/ชนชั้นกรรมาชีพ
ความเป็นประชาธิปไตย	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นเสรีนิยมประชาธิปไตยแบบรัฐสภา 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นประชาธิปไตยของแรงงานอย่างแท้จริง

ที่มา: สรุปและตีความความคิดของกริมชี้โดยผู้เขียน

จากตารางข้างต้นผู้เขียนนำเสนอการสรุปข้อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสหภาพแรงงานและสภาโรงงานได้เป็นห้าประเด็นหลักด้วยกัน ได้แก่ ประการแรก ข้อเปรียบเทียบในด้านเป้าหมาย ประการที่สอง ด้านผู้คนที่เข้าร่วม ประการที่สาม ความสัมพันธ์ในองค์กร ประการที่สี่ ผู้ได้ประโยชน์แท้จริง และ ประการสุดท้าย ด้านความเป็นประชาธิปไตย

ประการแรก ด้านเป้าหมาย

สหภาพแรงงานนั้นเป็นองค์กรที่มาจากความร่วมมือของชนชั้นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมและธุรกิจเอกชนต่างๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มอำนาจในการต่อรองให้กับสหภาพในประเด็นเรียกร้องต่างๆ ซึ่งส่วนมากแล้วจะเป็นการเรียกร้องในเรื่องของการรับรอง/รับประกันในเรื่องของค่าแรง ชั่วโมงทำงาน และสวัสดิการของแรงงานในด้านต่างๆ สหภาพนั้นมีได้มีเป้าหมายของการรวมตัวกันเพื่อที่จะต่อต้านระบบทุนนิยม⁴⁴ หรือเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบใหม่ แต่ประการใด สหภาพนั้นเพียงแต่ต่อรอง/ท้าทาย ชนชั้นนายทุน แต่ยังสามารถประนีประนอมกับระบบทุนนิยมได้⁴⁵

ขณะที่สภาโรงงานนั้น กริมซีให้แนวคิดที่สภาโรงงานนั้นเป็นองค์กรปฏิวัติที่มีเป้าหมายสุดท้าย (Ultimate ends) อยู่ที่การต่อต้านระบบทุนนิยมและเป็นรากฐาน/หน่ออ่อนในการฝึกฝนชนชั้นกรรมาชีพในการไปสู่การปกครองในสังคมคอมมิวนิสต์ได้ในท้ายที่สุด

ประการที่สอง ด้านผู้คนที่เข้าร่วม

สหภาพแรงงานเป็นการเข้าร่วมของชนชั้นกรรมาชีพ หรือผู้ที่ไม่ได้ถือครองปัจจัยการผลิต⁴⁶ ที่มีฐานจากแรงงานในอุตสาหกรรม หรือธุรกิจเอกชน

⁴⁴ Antonio Gramsci, "Union and Council (11 October 1919)", in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, p. 118.

⁴⁵ Leszek Kolakowski, *Main Currents of Marxism*, p. 966.

⁴⁶ ดู คำอธิบายของ Engel ในส่วนเชิงอรรถแรกสุดในหน้าที่ 1 ของ *The Communist Manifesto* ดู *Karl Marx and Friedrich Engels, "The Communist Manifesto"* in *Karl Marx Selected Writings*, Ed. By Lawrence H. Simon, p. 158.

อันโตนิโอ กรัมซกีกับแนวความคิดสภาโรงงาน

เป็นหลัก ขณะที่สภาโรงงานของกรัมซกีนั้นแม้จะมีชื่อว่า Factory Council แต่ในแง่ของฐานการเข้าร่วมของผู้คนนั้น สภาโรงงานจะมีฐานความร่วมมือระหว่างชนชั้น⁴⁷ กว้างขวางมากกว่าสหภาพแรงงาน กล่าวคือสภาโรงงานนั้นมีการเข้าร่วมของผู้คนนอกเหนือไปจากแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมแล้วยังมีชนชั้นชาวนา (Peasant)⁴⁸ และรวมถึงตัวแทนจากภาคส่วน (Categories) อื่นๆ อีกด้วย เช่น ผู้ที่ประกอบอาชีพบริการ คนขับรถ พนักงานรถราง พนักงานรถไฟ คนกวาดถนน ลูกจ้างของเอกชน เสมียนในห้างร้าน และอื่นๆ⁴⁹

ประการที่สาม ความสัมพันธ์ในองค์กร

สหภาพแรงงานเป็นองค์กรที่ยังคงมีลักษณะการทำงานแบบเป็นทางการ (Bureaucratic Organization) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสหภาพนั้นมีลักษณะการสั่งการในแนวตั้ง (Vertical) หรือแบบบนสู่ล่าง (Top-Down) ซึ่งยังมีลักษณะของบังคับ และไม่เปิดพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ได้มากนัก ในทางตรงข้ามสภาโรงงานนั้นเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์ที่เน้นความเป็นพี่น้อง ความเป็นสหายที่คอยดูแลในทุกมิติของชีวิต ไม่ใช่เพียงแคเป็นองค์กรเพื่อรักษาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของผู้เข้าร่วมเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะในการผลิต การทำงาน และให้การเรียนรู้ ตลอดจนสร้างเสริมจิตสำนึกทางการเมืองอย่างมีชีวิตชีวาอีกด้วย⁵⁰ ดังนั้นในแง่ของความสัมพันธ์ขององค์กรสภาโรงงานจึงมีลักษณะความสัมพันธ์แบบล่างสู่บน (Bottom-Up) ที่ไม่ให้ความสำคัญกับสายการบังคับบัญชา แต่เน้นความสัมพันธ์ในแนวระนาบ (Horizontal) มากกว่าสหภาพแรงงาน

47 เป็น idea ของแนวคิดเรื่องกลุ่มประวัติศาสตร์ (Historical Bloc) ในเวลาต่อมา

48 เป็น นายทุนน้อย (Petty Bourgeois) ตามแนวของ Marx

49 Antonio Gramsci, "Worker's Democracy (21 June 1919)", in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, p. 98.

50 Leszek Kolakowski, *Main Currents of Marxism*, p. 966.

ประการที่สี่ ผู้ได้ประโยชน์แท้จริง

ผู้ที่จะได้ผลประโยชน์แท้จริงจากสหภาพแรงงานนั้นไม่ใช่ชนชั้นกรรมาชีพ ในด้านหนึ่งแรงงานอาจจะได้รับการรับรองในเรื่องของสิทธิในการทำงาน รายได้ และสวัสดิการ แต่แท้จริงแล้วผลประโยชน์ที่แรงงานจะได้รับนั้นเป็นผลจากการประนีประนอมกับนายทุนเท่านั้นมิได้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่โครงสร้างความสัมพันธ์หรือระบบการปกครอง ดังนั้นผู้ที่ได้รับประโยชน์ที่แท้จริงย่อมเป็นชนชั้นนายทุนผู้เป็นเจ้าของแรงงานที่จะได้ประโยชน์จากผลกำไรส่วนเกินที่แรงงานผลิตให้อย่างต่อเนื่อง ในทางตรงข้าม สภาโรงงานนั้นเป็นการเข้าร่วมของผู้คนที่หลากหลายและเข้มแข็งยิ่งกว่าสหภาพแรงงาน อีกทั้งเป้าหมายหลักของสภาโรงงานนั้นก็คือการต่อต้านระบบทุนนิยม และไม่ประนีประนอมกับชนชั้นนายทุน ดังนั้นผลประโยชน์อันเกิดจากการเข้าร่วมในสภาโรงงานจึงตกแก่ชนชั้นแรงงานเองอย่างแท้จริง

ประการสุดท้าย ด้านความเป็นประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยของสหภาพแรงงานนั้นเปรียบได้กับการเป็นภาพจำลองของระบบเสรีนิยมประชาธิปไตยแบบรัฐสภา (Liberal Democratic Parliamentary System) ที่ผู้แทนนั้นเป็นกลไกในการรักษาผลประโยชน์ให้แก่ชนชั้นปกครอง ซึ่งก็คือชนชั้นนายทุน แต่มวลชนก็ยังคงถูกกดขี่และไม่ได้มีเสรีภาพและความเสมอภาคอย่างแท้จริง ขณะที่สภาโรงงานนั้นเป็นองค์กรที่เป็นประชาธิปไตยของแรงงาน (Worker's Democracy) อย่างแท้จริงเนื่องจากแรงงาน (รวมถึงคนจากภาคส่วนอื่นด้วย) นั้นได้มีความเสมอภาค เสรีภาพ ศักดิ์ศรีและการยอมรับในคุณค่าความเป็นมนุษย์มากกว่าการให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งผู้แทนซึ่งกลายเป็นส่วนสำคัญในการรับใช้ชนชั้นนายทุน

ส่วนต่อจากนี้จะเป็นการนำเสนอถึงคุณูปการของทฤษฎีสภาโรงงานของกรีมซีในแง่มุมต่างๆรวมถึงส่วนสุดท้ายซึ่งเป็นส่วนสรุปความคิดทั้งหมดของงานเขียนชิ้นนี้

5. คุณูปการของทฤษฎีสภาโรงงาน

แนวความคิดเรื่องสภาโรงงานของกรัมสกีนั้นมีความสำคัญในหลายแง่มุมด้วยกันในที่นี้ผู้เขียนสรุปคุณูปการของแนวคิดดังกล่าวของกรัมสกีได้เป็นสองด้าน ได้แก่ ด้านทฤษฎีและแนวความคิด และนัยยะต่อการพัฒนาการเมืองไทย

5.1 คุณูปการเชิงทฤษฎีและแนวความคิด

ความคิดทางการเมืองของอันโตนิโอ กรัมสกีในเรื่องสภานั้นเป็นการอธิบายให้รายละเอียดเพิ่มเติมและพัฒนาแนวความคิดมาร์กซิสม์ (Marxism) ให้ไปสู่การปฏิบัติของชนชั้นกรรมาชีพอย่างแท้จริงได้⁵¹ ความคิดของกรัมสกีในเรื่องสภานั้นเป็นการเปิดพื้นที่ในเรื่องของ “การเมืองแบบใหม่” (New Politics)⁵² ที่เปิดพรมแดนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้กว้างขวางออกไปมากกว่าการเป็นเพียงการมีส่วนร่วมของผู้มีทั้งอำนาจและเงินตรา แต่เป็นการมีส่วนร่วม “อย่างแท้จริง” ของผู้คนในชนชั้นล่างของสังคม

แนวคิดเรื่องสภาโรงงานเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญต่อ “มนุษย์” ในฐานะที่เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิต/ชะตากรรมของตนเองและเป็นผู้กำหนดสร้างความเป็นไปได้ของประวัติศาสตร์มนุษย์⁵³ การให้ความสำคัญต่อมนุษย์ในที่นี้สอดคล้องกับความเห็นของมาร์กซ์ที่มองว่าระบบทุนนิยมนั้นทำให้มนุษย์เกิดความแปลกแยก (Alienation) ระหว่างมนุษย์กับสินค้าที่ผลิต มนุษย์กับเงินตรา และแม้แต่มนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกันเอง⁵⁴ ก็สูญเสียความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีระหว่างกันไป

⁵¹ Paul Ransome, *Antonio Gramsci A New Introduction*, (London: Harvester Wheatsheaf, 1992), p.208.

⁵² Carl Boggs, *Gramsci's Marxism*, (London: Pluto Press, 1976), pp.85-100. และ Anne Showstack Sassoon, *Gramsci's Politics*, (London: Croom Helm, 1980), pp.31-57.

⁵³ Antonio Gramsci, “Union and Council (11 October 1919)”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, p. 119.

⁵⁴ Karl Marx, “Economic and Philosophic Manuscripts” in *Karl Marx Selected Writings*, Ed. By Lawrence H. Simon, pp.58-68.

ความคิดของกริมซีเป็นการให้ภาพปรัชญาของการลงมือปฏิบัติ⁵⁵ (Philosophy of Praxis) ซึ่งเป็นแนวคิดหลักของกริมซีในการต่อต้านแนวทางกำหนดนิยมแบบกลไก (Determinism) และพวกที่ยึดมั่นในหลักเศรษฐกิจกำหนด (Economic Determinism) ที่เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งนั้นเป็นผลของการเปลี่ยนแปลงจากข้อกำหนดเชิงโครงสร้างโดยอัตโนมัติ⁵⁶

ดังนั้นความคิดเรื่องสภาโรงงานของกริมซีเป็นจึงข้อบ่งชี้ที่ดีว่าสำหรับกริมซีนั้นการปฏิบัติโดยชนชั้นกรรมาชีพเพื่อไปให้ถึงสังคมคอมมิวนิสต์นั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้เองโดยรอให้กรรมาชีพปฏิวัตินายทุนเสียเอง หากแต่เป็นการลงมือกระทำของผู้คนในปัจจุบันขณะเพื่อกำหนดความเป็นไปของมนุษย์ในอนาคตด้วยน้ำมือของตนเอง ดังที่ได้นำเสนอไปข้างต้นว่าสภาโรงงานนั้นเปรียบดัง “หน่ออ่อน” ของสังคมคอมมิวนิสต์อันเกิดจากการลงมือปฏิบัติของแรงงาน (และคนจากภาคส่วนอื่นด้วย) นั้นเอง

นอกจากนี้สภาโรงงานยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงร่องรอยของความคิดเรื่อง “กลุ่มประวัติศาสตร์” (Historic Bloc) และ “การครองอำนาจนำ” (Hegemony)⁵⁷ ที่ปรากฏขึ้นภายหลังจากที่กริมซีถูกคุมขังแล้วหลังปี 1926

⁵⁵ ในเวลาต่อมาแนวคิดเรื่องสภาโรงงานได้เป็นแนวทางในการนำไปสู่การจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อิตาลี (Italian Communist Party; PCI) แต่ทั้งนี้ประเด็นข้อถกเถียงเกี่ยวกับเรื่องของ PCI นั้นเป็นประเด็นใหญ่ที่อยู่นอกเหนือขอบเขตการนำเสนอของบทความชิ้นนี้

⁵⁶ นักมาร์กซิสต์บางคนมีความคิดเช่นนี้ เช่น Karl Kautsky และ Eduard Bernstein เป็นต้น ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น Right Wing Marxism ดู David McLellan, *Marxism after Marx*, (New York: Harper&Row, 1979), pp. 58-61. และ Jules Townshend, “Right-wing Marxism”, in *Twentieth-Century Marxism A Global Introduction*, Eds. By Daryl Glaser and David M. Walker, (New York: Routledge, 2007), pp. 48-52.

⁵⁷ ดู Richard Howson, “Hegemony in the Preprison context”, in *Hegemony: Studies in Consensus and Coercion*, Eds. By Richard Howson and Kylie Smith, pp. 17-31.; Steve Jones, *Antonio Gramsci*, (London: Routledge, 2007), pp.41-57 และ Anne Showstack Sassoon, *Gramsci's Politics*, pp.119-124.

อันโตนิโอ กรัมซกับแนวความคิดสภาโรงงาน

กล่าวคือ แนวคิดเรื่องกลุ่มประวัติศาสตร์นั้นเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการผสมผสานแนวร่วมระหว่างชนชั้น กลุ่ม สังคมต่างๆให้เกิดความเห็นพ้องต้องกันในช่วงระยะเวลาหนึ่งในช่วงประวัติศาสตร์ ซึ่งกลุ่มประวัติศาสตร์นั้นถือเป็นแนวคิดองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างภาวะการครองอำนาจให้เกิดขึ้นโดยชนชั้นผู้สร้างการครองอำนาจเหนือชนชั้นอื่นในสังคม

ความคิดเรื่องสภาโรงงานเป็นการแสดงให้เห็นถึงแนวทางการคิดในเรื่องของการสร้าง “พันธมิตรระหว่างชนชั้น” (Class alliances) ให้เกิดขึ้นดังเห็นได้จากการให้ผู้คนที่มีที่มาจากหลากหลายภาคส่วนและอาชีพได้เข้าร่วมในสภาโรงงาน มิใช่เป็นเพียงการผึกกำลังของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่ยังสามารถผสมผสานแนวร่วม รวมถึงได้สร้างการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนในเรื่องของประสบการณ์และแนวทางในการต่อสู้จากผู้คนในกลุ่มอาชีพอื่นๆได้อีกด้วย

5.2 ทฤษฎีสภาโรงงาน: นัยยะและความสำคัญต่อการเมืองไทย

การศึกษาแนวความคิดเรื่อง “สภาโรงงาน” ของอันโตนิโอ กรัมซนั้น มีประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจ ตลอดจนการพัฒนาการเมืองไทยอย่างไร? ต่อการตอบคำถามดังกล่าว ผู้เขียนได้นำเสนอนัยยะและความสำคัญของแนวคิดดังกล่าวได้เป็นสองประการดังนี้

ประการแรก แนวคิดเรื่องสภาโรงงานให้แง่คิดในเรื่องของบทบาทและความสำคัญของมนุษย์ ดังนั้นแง่คิดดังกล่าวจึงมีความสำคัญและควรค่าแก่การนำมาคำนึงถึงบทบาทของ “มนุษย์” ในทางการเมืองของสังคมไทย

สังคมไทยแม้จะได้ชื่อว่ามี การปกครองรูปแบบที่เรียกว่าประชาธิปไตย แต่ทั้งนี้ก็เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าเนื้อแท้ของประชาธิปไตยไทยนั้นเป็นเสรีนิยมประชาธิปไตย (Liberal Democracy) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (Representative Democracy) อันเป็นรูปแบบการปกครองหนึ่งของระบบประชาธิปไตยของประเทศส่วนใหญ่ ซึ่งรูปแบบการปกครองดังกล่าวนี้ให้ความสำคัญต่อการแข่งขันอย่างเสรีต่อการได้มาซึ่งการได้อำนาจบริหาร และสิทธิในการจัดตั้งรัฐบาล และการเป็นผู้แทนของประชาชน

ทั้งนี้แม้รัฐไทยจะเริ่มมีการตื่นตัวในการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น (Centralization) นับแต่ปีพ.ศ. 2542 เป็นต้นมา ซึ่งส่งผลให้แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนมีระดับการตื่นตัวและความสนใจทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น แต่มิติสำคัญของการให้ความสำคัญต่อ “มนุษย์” ในสังคมและการเมืองนั้นปฏิเสธได้ยากว่ายังคงมิได้เป็นประเด็นหลักของสังคมไทยมากไปกว่าประเด็นเรื่องการเลือกตั้งท้องถิ่นในระดับต่างๆหรือการน้อมนำแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้

ความคิดเรื่องความสำคัญของมนุษย์ในฐานะผู้กำหนดสร้างความเป็นไปทางประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นสิ่งสำคัญในการรับรู้ของประชาชนไทย ดังนั้นจากการศึกษาแนวคิดเรื่องสภาพโรงงาน คุณูปการแรกและเป็นประโยชน์ขั้นต่ำที่สุดที่มีต่อการเมืองไทย คือการได้ตระหนักและทบทวนว่ารัฐ เอกชน ประชาสังคม และประชาชนไทยในปัจจุบันนั้นได้ให้ความสำคัญต่อบทบาทของ “มนุษย์” ในการมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางและความเป็นไปของสังคมได้อย่างแท้จริงและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันหรือไม่ และเพียงใด

อีกประการหนึ่ง แนวความคิดสภาพโรงงานได้ให้ข้อคิดที่สำคัญในการทำทลายและต่อสู้ต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาภายใต้อุดมการณ์เสรีนิยม รวมถึงอุดมการณ์เศรษฐกิจแบบทุนนิยม/เสรีนิยมใหม่ที่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุด

จากสภาพการณ์ของสังคมไทยปัจจุบันซึ่งสังคมไทยนั้นอาศัยรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยรัฐสภา (Parliamentary Democracy) และอิทธิพลของอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberalism) ที่เชื่อว่าการเปิดเสรีทางการค้า การลงทุนโดยตรงจากต่างชาติ การโอนภารกิจให้เอกชนทำแทนรัฐ ฯลฯ และการเชื่อมั่นในระบบตลาดเสรีว่าจะเป็นการนำพาความมั่งคั่งมาสู่ประเทศ แต่ข้อเท็จจริงคือประชาธิปไตยแบบรัฐสภาได้นำมาสู่การเกิดขึ้นของชนชั้นนำผู้อ้างสิทธิการเป็นตัวแทนของประชาชน และอุดมการณ์เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่นั้นก็นำมาสู่การล่มสลายของผู้ประกอบการรายย่อยที่ได้รับผลกระทบจากการทำข้อตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement; FTA) โดยขาดความรอบคอบและความเห็นพ้อง

อันโตนิโอ กรัมซึกับแนวความคิดสภาโรงงาน

จากประชาชน นอกจากนี้เสรีนิยมใหม่ยังนำมาสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจ และปัญหาสังคมอื่นๆ เช่น ปัญหาเรื่องธุรกิจการศึกษา เป็นต้น

สภาโรงงานนับเป็นรูปแบบของการต่อสู้ในยุคแรกๆของความพยายามในการต่อสู้และต่อต้านระบบทุนนิยม (Anti-Capitalism) และชนชั้นนายทุน⁵⁸ ที่มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมอย่างยิ่ง แนวความคิดดังกล่าวให้แง่คิดในการลงมือ “ปฏิบัติ” และท้าทายต่ออำนาจที่เหนือกว่าโดยไม่หวั่นเกรงต่อผลที่อาจจะเกิดขึ้นแต่ประการใด ดังนั้นการศึกษาแนวความคิดสภาโรงงานของกรัมซึจึงมีนัยยะต่อการตั้งคำถามถึงบทบาทของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านทุนนิยม/ต่อต้านโลกาภิวัตน์/บรรษัทนิยม ในสังคมไทยได้ว่ามีความพร้อมและความกล้าที่จะลงมือปฏิบัติเพื่อต่อต้านการใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรมได้มาก-น้อย ประการใด

6. สรุป

สภาโรงงานเป็นแนวความคิดที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งของอันโตนิโอ กรัมซึที่ยังมิได้มีการถูกนำมาศึกษาในแวดวงวิชาการรัฐศาสตร์ไทยมากนัก แนวคิดดังกล่าวเกิดขึ้นในบริบทการเมืองอิตาลีช่วงปี 1919-1920 งานเขียนของกรัมซึใน L'Ordine Nuovo (The New Order) ถือได้ว่าเป็นงานเขียนช่วงก่อนถูกคุมขัง (Pre-Prison Writings) ที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อต่อต้านระบบทุนนิยมและชนชั้นนายทุนในอิตาลีได้อย่างแท้จริง

สภาโรงงานเป็นรูปแบบของการจัดความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ของชนชั้นกรรมาชีพอันประกอบไปด้วยคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมและผู้คนจากหลากหลายอาชีพ (ที่ไม่ใช่ชนชั้นนายทุน) โดยมีความแตกต่างจากองค์กรที่มีอยู่ก่อนคือสหภาพแรงงาน (Trade Union) หลายประการ (ดูการนำเสนอในหัวข้อที่ 4) แต่จุดแตกต่างที่สำคัญที่สุดคือสภาโรงงานนั้นต่อต้านระบบทุนนิยมและชนชั้นนายทุนแต่สหภาพแรงงานนั้นเพียงแต่ต่อรองในประเด็นเรื่องค่าแรงและสวัสดิการ

⁵⁸ Antonio Gramsci, “Two Revolutions (3 July 1920)”, in *Antonio Gramsci Pre-Prison Writings*, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, p. 168.

แต่ยังคงสามารถประนีประนอมกับระบบทุนนิยมได้ นอกจากนี้จากกล่าวได้ว่า สภาโรงงานนั้นเปรียบได้กับการเป็นนิเวศลีส หรือหน่ออ่อนของระบอบคอมมิวนิสต์ โดยทำหน้าที่ในการผสานในแง่ของจิตวิญญาณ และความรู้ของชนชั้นแรงงานเข้าด้วยกัน

แนวความคิดเรื่องสภาโรงงานของกรีมส์มีความมีนัยยะต่อการตั้งคำถามถึงพัฒนาการทางการเมืองไทยในสองประเด็นหลักด้วยกันคือ การให้ความสำคัญต่อมนุษย์ในฐานะผู้กำหนดสร้างความเป็นไปทางประวัติศาสตร์ และอีกประการหนึ่งคือ สภาโรงงานนั้นเป็นบทเรียนต่อขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านระบบทุนนิยม/โลกาภิวัตน์ในปัจจุบันอีกด้วย

บรรณานุกรม

- เจอโรม คาราเบล. 2525. *ความขัดแย้งของการปฏิวัติ อันโตนิโอ กรัมซึกับปัญหาของปัญญาชน*. แปลโดย สมบัติ พิศสะอาด. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. 2547. *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำ*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยบัณฑิต (มานุษยวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. 2548. *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิอุเซ็ปเป ฟิโอรี. 2526. *ชีวิตของอันโตนิโอ กรัมซึ*. แปลโดย นฤมล-ประทีป นครชัย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- วันส ปิยะกุลชัยเดช. 2548. *ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดการครองความเป็นใหญ่และอุดมการณ์ของกรัมซึ*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัชรพล พุทธิรักษา. 2549. *รัฐบาลทักษิณกับความพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำ*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การปกครอง) ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชรพล พุทธิรักษา. 2550. *แนวความคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony) ของกรัมซึ (Gramsci): บททดลองเสนอในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย*. บทความนำเสนอในงานประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 8 ณ ศูนย์การประชุมนานาชาติไบเทคบางนา 13 ธันวาคม 2550.

วีชรพล พุทธิรักษา. 2551. *กลุ่มประวัติศาสตร์ ปัญญาชน การครองอำนาจนำ และการโต้ตอบต่อการครองอำนาจนำ: แนวความคิดของอันโตนิโอ กรัมสกีกับการอธิบายการเมืองไทยร่วมสมัย*. บทความนำเสนอในงาน ประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 9 ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 2 ธันวาคม 2551.

Babbie, E. (2008) *The Basic of Social Research, Canada: Thomson Wadsworth*.

Bieler, A. and Morton, A.D. (2001) "Introduction: neo-Gramscian perspectives in international political economy and the relevance to European integration" in Bieler, A. and Morton, A.D. eds. *Social forces in the making of the new Europe: the restructuring of European social relations in the global political economy*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 3-24.

Bieler, A. and Morton, A.D. (2003) "Theoretical and Methodological Challenges of neo-Gramscian Perspectives in International Political Economy" *International Gramsci Society Online Article* January 2003, http://www.internationalgramscisociety.org/resources/online_articles/index.html [accessed; 5 September 2009]

Boggs, C. (1976) *Gramsci's Marxism*, London: Pluto Press.

Germino, D. (1990) *Antonio Gramsci Architect of a New Politics*, Louisiana: Louisiana State University Press.

Gramsci, A. (1994) "Worker's Democracy (21 June 1919)", in Antonio Gramsci Pre-Prison Writings, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, Cambridge: Cambridge University Press.

อันโตนิโอ กรัมสกีกับแนวความคิดสหภาพแรงงาน

- Gramsci, A. (1994) "*Union and Council (11 October 1919)*", in Antonio Gramsci Pre-Prison Writings, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox, Cambridge: Cambridge University Press.
- Gramsci, A. (1994) "*The State and Socialism (28 June – 5 July 1919)*", in Antonio Gramsci Pre-Prison Writings, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox , Cambridge: Cambridge University Press.
- Gramsci, A. (1994) "*Trade Unions and the Dictatorship of the Proletariat (25 October 1919)*", in Antonio Gramsci Pre-Prison Writings, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox , Cambridge: Cambridge University Press.
- Gramsci, A. (1994) "*The Factory Council (5 June 1920)*", in Antonio Gramsci Pre-Prison Writings, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox ; Cambridge: Cambridge University Press.
- Gramsci, A. (1994) "*Two Revolutions (3 July 1920)*", in Antonio Gramsci Pre-Prison Writings, Ed. By Richard Bellamy. Trans. By Virginia Cox , Cambridge: Cambridge University Press.
- Howson, R. (2008) "*Hegemony in the Preprison context*", in *Hegemony: Studies in Consensus and Coercion*, Eds. By Howson, R. and Smith, K., London: Routledge.
- Ives, P. (2005) "*Language, Agency and Hegemony: A Gramscian Response to Post-Marxism*" *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 8(4), pp.455-468.
- Jones, S. (2007) *Antonio Gramsci*, London: Routledge.
- Kolakowski, L. (2005) *Main Currents of Marxism*, New York: Norton & Company.

- Marx, K. (1994) *“Economic and Philosophic Manuscripts”* in Karl Marx Selected Writings, Ed. By Lawrence H. Simon, Indianapolis: Hackett Publishing.
- Marx, K. and Engels, F. (1994) *“The Communist Manifesto”* in Karl Marx Selected Writings, Ed. By Lawrence H. Simon, Indianapolis: Hackett Publishing.
- McLellan, D. (1979) *Marxism after Marx*, New York: Harper&Row.
- Morton, A.D. (2007) *Unraveling Gramsci Hegemony and Passive Revolution in the Global Economy*, London: Pluto Press.
- Ransome, P. (1992) *Antonio Gramsci A New Introduction*, London: Harvester Wheatsheaf.
- Robinson, W.I. (2005) *“Gramsci and Globalisation: From Nation-State to Transnational Hegemony”* Critical Review of International Social and Political Philosophy, 8(4), pp. 559-574.
- Rupert, M. (2005) *“Reading Gramsci in an Era of Globalising Capitalism”* Critical Review of International Social and Political Philosophy, 8(4), pp. 483-497.
- Sassoon, A.S. (1980) *Gramsci’s Politics*, London: Croom Helm.
- Townshend, J. (2007) *“Right-wing Marxism”*, in Twentieth-Century Marxism a Global Introduction, Eds. By Glaser, D. and Walker, D. M., New York: Routledge.
- <http://www.internationalgramscisociety.org/> [accessed; 5 September 2009]
- <http://www.victoryiscertain.com/gramsci/> [accessed; 5 September 2009]
- <http://www.marxist.org/archive/gramsci> [accessed; 5 September 2009]

